

بررسی ارتباط بین اضطراب پژوهشی با خودپنداره تحصیلی در دانشجویان مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری

سعید حیدری سورشجانی^۱، پرستو یارمحمدی سامانی^۲، عبدالله محمدیان هفشجانی^۱،

داریوش قلی پور مفرد دشتکی^{۳*}

۱. مرکز تحقیقات مدل سازی در سلامت، دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد، شهرکرد، ایران
۲. دانشجوی دکتری تخصصی، گروه آموزش بهداشت و ارتقای سلامت، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد، یزد، ایران
۳. کارشناس ارشد یادگیری الکترونیکی در علوم پزشکی، مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد، شهرکرد، ایران

● دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۹/۲۴ ● آخرین اصلاح مقاله: ۱۴۰۱/۳/۲۱ ● پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۳/۲۲

زمینه و هدف: اضطراب پژوهشی و خودپنداره تحصیلی از جمله عواملی هستند که می توانند جهت ارتقای سطح توانمندی های دانشجویان، در تحقیق و پژوهش حوزه تحصیلات پزشکی مؤثر واقع شوند. مطالعه حاضر با هدف تعیین رابطه بین اضطراب پژوهشی با خودپنداره تحصیلی در دانشجویان مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد انجام شد.

روش کار: این پژوهش از نوع توصیفی-تحلیلی و مقطعی بود که بر روی ۱۰۲ نفر از دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری در سال ۱۳۹۸ انجام گردید. نمونه گیری به روش آسان انجام شد. ابزار جمع آوری اطلاعات شامل پرسش نامه سنجش اضطراب پژوهشی Higgins و پرسش نامه خودپنداره تحصیلی بود. داده ها با استفاده از محاسبه میانگین و انحراف معیار، آزمون Independent t و ضریب همبستگی Pearson در نرم افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته ها: در دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد، بین اضطراب پژوهشی با خودپنداره تحصیلی ($r = -0/339$, $P = 0/002$) و اعتماد به نفس تحصیلی ($r = -0/425$, $P < 0/001$) همبستگی معکوس و معنی داری مشاهده گردید. همچنین، خودپنداره تحصیلی با اعتماد به نفس تحصیلی ($r = 0/876$, $P < 0/001$) و تلاش تحصیلی ($r = 0/821$, $P < 0/001$) ارتباط مستقیم و معنی داری داشت. در دانشجویان مقطع دکتری نیز خودپنداره تحصیلی ارتباط مستقیم و معنی داری را با اعتماد به نفس تحصیلی ($r = 0/835$, $P < 0/001$) و تلاش تحصیلی ($r = -0/753$, $P < 0/001$) نشان داد. نتیجه گیری: خودپنداره تحصیلی با اضطراب پژوهشی در دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد ارتباط داشت، اما در دانشجویان مقطع دکتری چنین ارتباطی یافت نشد.

کلید واژه ها: پژوهشی، خودپنداره، دانشجویان

نویسنده مسئول: مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی، شهرکرد، ایران

● تلفن: ۰۳۸-۳۳۳۳۳۴۶۰ ● نمابر: ۰۳۸-۳۳۳۳۳۴۶۰

مقدمه

امروزه محققان با چالش‌های متعددی بر سر راه پژوهش مواجه هستند که استرس و اضطراب زیادی را بر آن‌ها تحمیل می‌کند و حتی ممکن است شغل، مسؤولیت‌های خانوادگی و حتی سلامت آنان را نیز تحت تأثیر خود قرار دهد (۱). اضطراب پژوهشی به خصیصه‌هایی اشاره دارد که دانشجوی طی آن احساس ناراحتی می‌کند و این احساس به حدی است که بهره‌وری او را پایین می‌آورد (۲). عامل دیگری که نقش مهمی را در توسعه تحقیقات ایفا می‌کند، خودپنداره است. خودپنداره تحصیلی به خودارزیابی فرد با توجه به جنبه‌های خاص آکادمیک یا توانایی‌های او در این زمینه اشاره دارد (۳). خودپنداره تحصیلی به ادراک یا تصور فراگیر از شایستگی خود در رابطه با یادگیری می‌پردازد که بر پیشرفت تحصیلی فرد اثر می‌گذارد و همزمان از آن متأثر نیز می‌گردد (۴). در مورد اهمیت خودپنداره تحصیلی، باید گفت که این مفهوم به طور جدی یکی از تعیین‌کننده‌های خودکارآمدی و انگیزه‌های مشوقی جهت به دست آوردن دستاوردهای تحصیلی است (۵). همچنین، می‌تواند در دادن بازخوردهای ساختاری و کمک به گسترش توانمندی‌های دانشجویان (۶) و پیشرفت تحصیلی در مقاطع بالاتر کمک‌کننده باشد (۷).

با توجه به مطالب ذکر شده، ارزیابی اضطراب پژوهشی و خودپنداره تحصیلی و رفع مشکلات مرتبط با آن، می‌تواند نقش مهمی در توسعه مهارت‌های علمی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان داشته باشد. از این رو، تحقیق حاضر با هدف بررسی ارتباط بین اضطراب پژوهشی با خودپنداره تحصیلی در دانشجویان مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد انجام گردید.

روش کار

این مطالعه از نوع توصیفی-تحلیلی و مقطعی بود که بر روی همه دانشجویان مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد در سال ۱۳۹۸ انجام شد. نمونه‌ها به روش آسان انتخاب شدند. ۱۴۶ دانشجو در مقطع کارشناسی ارشد و ۲۶ دانشجو در

مقطع دکتری دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد مشغول به تحصیل بودند که از این تعداد، ۱۰۲ نفر حاضر به همکاری شدند. کلیه دانشجویان مقاطع دکتری و کارشناسی ارشد که در حال انجام یک طرح تحقیقاتی یا پایان‌نامه خود بودند و تمایل به شرکت در مطالعه داشتند، وارد تحقیق شدند. معیار خروج شامل عدم تمایل دانشجویان برای شرکت در پژوهش بود.

ابزار جمع‌آوری اطلاعات، پرسش‌نامه‌ای سه بخشی و قسمت اول، پرسش‌نامه دموگرافیک بود.

قسمت دوم، پرسش‌نامه اضطراب پژوهشی بود که اولین بار توسط Higgins و Kotrlík در سال ۲۰۰۶ طراحی گردید و به کار گرفته شد (۲). این مقیاس شامل ۱۵ گویه می‌باشد که با طیف لیکرت ۵ درجه‌ای از بسیار مخالف (نمره ۱) تا بسیار موافق (نمره ۵) تقسیم‌بندی می‌شود. در سؤالات ۶، ۱۲، ۱۳، ۱۴ و ۱۵ نمره‌دهی معکوس است. این ابزار از روایی و پایایی مناسبی برخوردار می‌باشد و ضریب Cronbach's alpha آن در مطالعه رضایی و همکاران، ۰/۸۵ به دست آمد (۸).

قسمت سوم پرسش‌نامه را ابزار سنجش خودپنداره تحصیلی تشکیل داد. این ابزار اولین بار توسط Wang و Liu در سال ۲۰۰۵ مورد استفاده قرار گرفت (۹) و دارای دو زیرمقیاس اعتماد به نفس تحصیلی و تلاش تحصیلی می‌باشد که هر کدام از ابعاد، ۱۰ سؤال را در برمی‌گیرد و شامل طیف‌های مثبت و منفی است و مانع از پاسخ یکنواخت از جانب پاسخ دهندگان می‌شود. اعتماد به نفس تحصیلی شامل سؤالات ۱، ۳، ۵، ۷، ۹، ۱۱، ۱۳، ۱۵، ۱۷ و ۱۹ و تلاش تحصیلی مشتمل بر سؤالات ۲، ۴، ۶، ۸، ۱۰، ۱۲، ۱۴، ۱۶، ۱۸ و ۲۰ است. این پرسش‌نامه دارای طیف لیکرت ۵ درجه‌ای از کاملاً مخالف (نمره ۱) تا کاملاً موافق (نمره ۵) می‌باشد. روایی و پایایی مقیاس مذکور توسط Matovu بر روی دانشجویان دانشگاهی در مالزی اعتبارسنجی گردید که از روایی و پایایی قابل قبولی برخوردار بود (۱۰).

داده‌ها با استفاده از محاسبه میانگین و انحراف معیار و آزمون Independent t جهت مقایسه میانگین نمره اضطراب پژوهشی، خودپنداره تحصیلی و ابعاد آن در دو گروه دانشجویان و ضریب همبستگی Pearson به منظور بررسی رابطه بین اضطراب

با توجه به جدول ۱، میانگین نمره اضطراب پژوهشی دانشجویان مقطع دکتری به طور معنی‌داری بیشتر از دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد بود ($P = 0/013$). همچنین، میانگین نمره خودپنداره تحصیلی در دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد بیشتر از دانشجویان مقطع دکتری گزارش شد ($P = 0/041$). ابعاد خودپنداره تحصیلی شامل اعتماد به نفس تحصیلی و تلاش تحصیلی در دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد بیشتر از مقطع دکتری بود، اما این اختلاف از نظر آماری معنی‌دار گزارش نشد ($P > 0/050$).

پژوهشی و خودپنداره تحصیلی و ابعاد آن در نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۸ (version 18, SPSS Inc., Chicago, IL) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. استفاده از آزمون‌های مذکور به دلیل توزیع نرمال داده‌ها بود. ضریب اطمینان در پژوهش حاضر، ۹۵ درصد و $P < 0/05$ به عنوان سطح معنی‌داری در نظر گرفته شد.

یافته‌ها

این مطالعه بر روی ۱۰۲ دانشجوی تحصیلات تکمیلی انجام گردید که از بین آن‌ها، ۸۲ نفر دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد و ۲۰ نفر دانشجوی مقطع دکتری بودند. میانگین سنی دانشجویان مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری به ترتیب $30/40 \pm 5/85$ و $4/37 \pm 31/60$ سال بود.

جدول ۱. مقایسه میانگین نمره اضطراب پژوهشی، خودپنداره ی تحصیلی و ابعاد آن (اعتماد بنفس تحصیلی و تلاش تحصیلی)

P-value	فاصله اطمینان ۹۵٪		اختلاف میانگین	t	میانگین (SD)		متغیر
	حد بالا	حد پایین			دکتری	کارشناسی ارشد	
0/013	-1/07	-9	-5/03	-2/52	(8/96)45/10	(7/77)40/06	اضطراب پژوهشی
0/041	8/11	0/17	4/14	2/07	(6/43)40/50	(8/35)44/64	خودپنداره ی تحصیلی
0/053	5/07	-0/03	2/51	1/95	(4/39)18/70	(5/32)21/21	اعتماد بنفس تحصیلی
0/138	3/78	-0/52	1/62	1/49	(3/67)21/80	(4/50)23/42	تلاش تحصیلی

$\alpha = 0/001$ ($P < 0/001$) و تلاش تحصیلی ($\alpha = 0/821$) ($P < 0/001$) ارتباط مستقیم و معنی‌داری را نشان داد. در تحقیق حاضر، سن با اضطراب پژوهشی و خودپنداره تحصیلی و ابعاد آن ارتباط معنی‌داری نداشت ($P > 0/050$).

طبق نتایج ماتریس ضریب همبستگی (جدول ۲)، بین اضطراب پژوهشی با خودپنداره تحصیلی ($\alpha = -0/339$) ($P = 0/002$) و اعتماد به نفس تحصیلی ($\alpha = -0/425$) ($P < 0/001$) در دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد، همبستگی معکوس و معنی‌داری مشاهده گردید. خودپنداره تحصیلی نیز با اعتماد به نفس تحصیلی ($0/876$)

جدول ۲. ماتریس ضریب همبستگی سن، اضطراب پژوهشی و خودپنداره ی تحصیلی و ابعاد آن در دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری

گروه	متغیر	ضریب همبستگی پیرسون	معناداری آماری (p-value)
اضطراب پژوهشی	کارشناسی ارشد	$-0/339^{**}$	0/000
	دکتری	$-0/343$	0/139
اضطراب پژوهشی	کارشناسی ارشد	$-0/425^{**}$	0/000
	دکتری	$-0/331$	0/154
اضطراب پژوهشی	کارشناسی ارشد	$-0/126$	0/258
	دکتری	$-0/205$	0/386

۰/۱۹۰	۰/۱۴۶	کارشناسی ارشد	اضطراب پژوهشی
۰/۳۷۰	۰/۲۱۲	دکتری	سن
۰/۰۰۰	۰/۸۷۶**	کارشناسی ارشد	خودپنداره ی تحصیلی
۰/۰۰۰	۰/۸۳۵**	دکتری	اعتماد بنفس تحصیلی
۰/۰۰۰	۰/۸۲۱**	کارشناسی ارشد	خودپنداره ی تحصیلی
۰/۰۰۰	۰/۷۵۳**	دکتری	تلاش تحصیلی
۰/۴۳۵	۰/۰۸۷	کارشناسی ارشد	خودپنداره ی تحصیلی
۰/۰۲۱	-۰/۵۱۱*	دکتری	سن
۰/۰۰۰	۰/۴۴۴**	کارشناسی ارشد	اعتماد بنفس تحصیلی
۰/۲۵۶	۰/۲۶۷	دکتری	تلاش تحصیلی
۰/۴۸۴	۰/۰۷۸	کارشناسی ارشد	اعتماد بنفس تحصیلی
۰/۱۴۸	-۰/۳۳۶	دکتری	سن
۰/۵۳۳	۰/۰۷۰	کارشناسی ارشد	تلاش تحصیلی
۰/۰۲۷	-۰/۴۹۳*	دکتری	سن

** معنی دار در سطح ۰/۰۱، * معنی دار در سطح ۰/۰۵

پژوهشی در اعضای هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان پرداخت، نشان داد که میانگین اضطراب پژوهشی در اعضای هیأت علمی از حد میانگین بالاتر بود؛ به طوری که مقدار اضطراب پژوهشی، $۰/۵۳۶ \pm ۳/۲۷۰$ ارزیابی گردید و این مسأله نیازمند بررسی و رسیدگی مسئولان در این خصوص است (۱).

در پژوهش حاضر، در دانشجویان مقطع دکتری، بین اضطراب پژوهشی با خودپنداره تحصیلی و اعتماد به نفس تحصیلی همبستگی مشاهده نگردید ($P > ۰/۰۵۰$). در همین رابطه، نتایج مطالعه رضایی و همکاران نشان داد که میانگین اضطراب پژوهشی در دانشجویان مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری در حد متوسط می باشد و ارتباط معنی داری بین خودکارآمدی و اضطراب پژوهشی دانشجویان یافت نشد (۸). میانگین نمره اضطراب پژوهشی تحصیلی دانشجویان مقطع دکتری به طور معنی داری بیشتر از دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد بود ($P = ۰/۰۱۳$).

در تحقیق حاضر، بین جنس و ابعاد خودکارآمدی و اضطراب پژوهشی ارتباطی یافت نشد، اما نتایج برخی پژوهش ها که با هدف بررسی تفاوت های جنسیتی در خودپنداره تحصیلی انجام شده است، نشان می دهد که پسران خودپنداره بیشتری را در مورد

بر اساس نتایج ماتریس ضریب همبستگی (جدول شماره ۲) در دانشجویان مقطع دکتری، بین اضطراب پژوهشی با خودپنداره تحصیلی و اعتماد به نفس تحصیلی همبستگی مشاهده نگردید. خودپنداره تحصیلی نیز با اعتماد به نفس تحصیلی ($r = ۰/۸۳۵$) ارتباط ($P < ۰/۰۰۱$) و تلاش تحصیلی ($r = ۰/۷۵۳$) ($P < ۰/۰۰۱$) مستقیم و معنی داری داشت. در پژوهش حاضر، سن با خودپنداره تحصیلی ($r = -۰/۵۱۱$) ($P = ۰/۰۲۱$) و تلاش تحصیلی ($r = -۰/۴۹۳$) ($P = ۰/۰۲۷$) همبستگی معکوس و معنی داری را نشان داد.

بحث و نتیجه گیری

مطالعه حاضر با هدف تعیین رابطه بین اضطراب پژوهشی با خودپنداره تحصیلی در دانشجویان مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد انجام شد.

بر این اساس، همبستگی معکوس و معنی داری بین اضطراب پژوهشی با خودپنداره تحصیلی و اعتماد به نفس تحصیلی در دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد مشاهده گردید. خودپنداره تحصیلی نیز با اعتماد به نفس تحصیلی و تلاش تحصیلی ارتباط مستقیم و معنی داری داشت. نتایج تحقیقی که به بررسی اضطراب

علمی مورد کاربرد قرار گیرد. باید گفت که با شناسایی اضطراب پژوهشی در دانشجویان، می‌توان مشکلات روان‌شناختی موجود بر سر انجام بهینه امور تحقیقاتی را مرتفع ساخت. همچنین، با ارزیابی خودپنداره تحصیلی در دانشجویان و برطرف کردن موانع موجود، موجبات پیشرفت تحصیلی دانشجویان را از طریق آرایه مشاوره‌های روان‌شناختی فراهم نمود. با استفاده از نتایج تحقیق حاضر، می‌توان پیوند ناگسستنی آموزش و پژوهش در دانشگاه علوم پزشکی را تقویت کرد.

سپاسگزاری

پژوهش حاضر برگرفته از طرح تحقیقاتی با شماره ۲۴۶۴ می‌باشد که با کد اخلاق IR.SKUMS.REC.1398.083 در کمیته اخلاق دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد به تصویب رسید.

تضاد منافع:

نویسندگان اعلام می‌کنند که هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

ریاضیات و علوم مطرح کرده می‌کنند؛ در حالی که در دختران، خودپنداره تحصیلی در مورد درس زبان انگلیسی بیشتر بود (۱۱). در تحقیق حاضر، میانگین نمره اضطراب پژوهشی تحصیلی دانشجویان مقطع دکتری به طور معنی‌داری بیشتر از دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد بود ($P = ۰/۰۱۳$)، اما میانگین نمره خودپنداره تحصیلی دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد بیشتر از دانشجویان مقطع دکتری گزارش گردید. در همین راستا، در پژوهش Wouters و همکاران مشخص شد که یکی از عوامل اصلی تعیین پیشرفت تحصیلی فراگیران، خودپنداره تحصیلی است. آن‌ها به این نتیجه رسیدند که تطابق و سازگاری تحصیلی و موفقیت در مقاطع تحصیلی بالاتر، در گرو خودپنداره تحصیلی بالاتر است (۷).

خودپنداره تحصیلی با اضطراب پژوهشی در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد ارتباط داشت، اما در دانشجویان مقطع دکتری چنین ارتباطی یافت نشد. نتایج مطالعه حاضر می‌تواند در توسعه و تدوین بهتر خط‌مشی‌ها و سیاست‌گذاری‌ها در بخش پژوهش و آموزش دانشگاه علوم پزشکی و حتی ارتقای کیفی خدمات پژوهشی در تحقیقات دانشجویی و رشد بهینه

References:

- Ashrafi-Rizi H, Zarmehr F, Bahrami S, Ghazavi-Khorasgani Z, Kazempour Z, Shahrzadi L. Study on Research Anxiety Among Faculty Members of Isfahan University of Medical Sciences. *Mater Sociomed.* 2014 Dec;26(6):356-9. doi: 10.5455/msm.2014.26.356-359. [PMID: 25685076]. [PMCID: PMC4314177].
- Higgins C, Kotrlík J. Factors associated with research anxiety of university human resource education faculty. *Career and Technical Education Research.* 2006;31(3):175-99. doi:10.5328/CTER31.3.175.
- Trautwein U, Lüdtke O, Köller O, Baumert J. Self-esteem, academic self-concept, and achievement: how the learning environment moderates the dynamics of self-concept. *J Pers Soc Psychol.* 2006 Feb;90(2):334-49. doi: 10.1037/0022-3514.90.2.334. [PMID: 16536654]
- Seif A. *Educational psychology (Psychology for Learning and Education)*. Tehran: Agah Pub; 2005. [In Persian]
- Ferla J, Valcke M, Cai Y. Academic self-efficacy and academic self-concept: Reconsidering structural relationships. *Learn Individ Differ.* 2009;19(4):499-505. doi:10.1016/j.lindif.2009.05.004.
- Hattie J, Anderman EM. *International guide to student achievement*. New York: Routledge; 2013. doi: 10.4324/9780203850398. [PMCID: PMC3636868]
- Wouters S, Germeijs V, Colpin H, Verschueren K. Academic self-concept in high school: Predictors and effects on adjustment in higher education. *Scand J Psychol.* 2011 Dec;52(6):586-94. doi: 10.1111/j.1467-9450.2011.00905.x. [PMID: 21843183].
- Rezaei M, Zamani-Miandashti N, Shiraz I. The relationship between research self-efficacy, research anxiety and attitude toward research: A study of agricultural graduate students. *Journal of Educational and Instructional Studies in the World.* 2013;3(4):69-78.
- Liu WC, Wang CKJ. Academic self-concept: A cross-sectional study of grade and gender differences in a Singapore secondary school. *Asia*

-
- Pacific Education Review. 2005;6(1):20-7. doi:10.1007/BF03024964.
10. Matovu M. Academic self-concept and academic achievement among university students. International Online Journal of Educational Sciences. 2012;4(1):107-16.
11. Sullivan A. Academic self-concept, gender and single-sex schooling. Educational Research Journal. 2009;35(2):259-88.